

V. PROPOZIȚII CATEGORICE

Teodor Dima

1. Caracterizare generală

Dintre propozițiile enunțiative simbolizate în capitolul II prin p,q,r,... cele mai simple sunt *propozițiile categorice*, care au termeni generali și singulari, distributivi sau colectivi. Cu ajutorul lor se asertează (pozitiv sau negativ) anumite relații între doi termeni, dintre care unul este *subiect*, iar celălalt *predicat*.

Denumirea lor provine de la verbul grecesc *kategorein*, care înseamnă “a predica”, de aceea mai sunt cunoscute și sub numele de “propoziții de predicție”.

În propozițiile categorice sunt exprimate cele șase raporturi dintre termeni, prezentate în capitolul anterior (identitate, supraordonare, subordonare, încrucișare, contradicție și contrarietate).

De exemplu:

1. *Ecofobii sunt oameni cărora le este teamă să stea singuri în casă.*

(gr. oikos - casă, phobos - teamă)

2. *Unii oameni suferinzi sunt ecofobi.*

3. *Toți ecofobii sunt oameni suferinzi.*

4. *Unii ecofobi sunt tineri.*

5. *Nici un ecofob nu este neecofob.*

6. *Nici o ecofobie nu este ecografie.*

(gr. echo - sunet, graphein - a scrie)

În aceste propoziții:

- Termenul care reprezintă obiectul, acel ceva despre care se afirmă sau se neagă se numește *subiect logic*. În exemplele de mai sus sunt subiecte logice termenii “ecofobii”, “oameni suferinzi”, “ecofobie”.
- Termenul care reprezintă proprietatea, acel ceva care se afirmă sau se neagă, se numește *predicat logic*. În exemplele date sunt predicate logice termenii: “oameni cărora le este teamă să stea singuri în casă”, “ecofobi”, “oameni suferinzi”, “tineri”, “neecofob”, “ecografie”.
- Exprimarea faptului că proprietatea aparține sau nu obiectului se face prin *copulă* (lat. copula = “legătură”). În exemplele date este copulă verbul “a fi”, dar exprimarea legăturii dintre subiect și predicat se poate realiza și altfel.

Formula care exprimă structura generală a judecății categorice este:

S este P

Cele trei elemente structurale ale propoziției sunt: subiectul logic, predicatul logic și copula.

Din modul cum am definit subiectul și predicatul logic rezultă deosebirile dintre aceste concepte și conceptele de predicat și subiect din gramatică, cu care nu trebuie confundate. În special, trebuie observată deosebirea dintre predicatul gramatical și predicatul logic.

2. Clasificarea propozițiilor categorice

Din definiție reiese faptul că *un prim criteriu* pe baza căruia putem distinge între diversele propoziții categorice îl reprezintă *calitatea enunțării*, calitatea relației de predicatie ce se stabilește între S și P. Distingem pe baza acestui criteriu:

a) *propoziții afirmative* - cele în care se aserțiază că P aparține lui S. Sunt afirmative propozițiile 1, 2, 3 și 4.

b) *propoziții negative* - în care se aserțiază că P nu aparține lui S. Sunt negative propozițiile 5 și 6.

Un alt criteriu pe baza căruia putem distinge între diversele propoziții categorice îl reprezintă *cantitatea subiectului*:

a) *propoziții universale* - în care S este luat în întregime. Sunt universale propozițiile 1, 3, 5 și 6.

b) *propoziții particulare* - în care S este considerat într-o parte nedeterminată a sa. Sunt particulare propozițiile 2 și 4.

În limbajul natural, există unele cuvinte ce joacă rol de indicatori ai cantității propozițiilor, numiți *cuantificatori*.

Pentru propozițiile universale, rolul de cuantificator îl joacă cuvintele: toți/toate, nici unul/ nici una; iar pentru propozițiile particulare, cuvintele: câțiva/câteva, unii/unele; anumiți/anumite etc.

Trebuie să precizăm că anumite propoziții au drept subiect un termen individual, iar predicatul se enunță despre acel obiect individual. Aceste propoziții se numesc *propoziții singulare*; ele au cuantificatori specifici, cum ar fi: acest/această; numai unul/numai una; articolul hotărât, pronumele personal etc. Aceste propoziții vor fi considerate ca fiind propoziții universale, deoarece P se enunță despre toate obiectele din sfera lui S (în acest caz, un obiect).

Combinând cele două criterii, al cantității și al calității, obținem patru tipuri de propoziții categorice, exprimate astfel în citirea standard:

(a) *propoziții universal-afirmative*: Toți S sunt P.

(b) *propoziții universal-negative*: Nici un S nu este P.

(c) *propoziții particular-afirmative*: Unii S sunt P.

(d) *propoziții particular-negative*: Unii S nu sunt P.

Încă din Evul Mediu timpuriu, acestor propoziții le-au fost asociate ca simboluri primele patru vocale ale alfabetului latin: A, E, I, O. Aceste vocale sunt simboluri pentru operatorii intrapropoziționali ce determină *cantitatea și calitatea* legăturii de predicatie dintre S și P. Structura logică a acestor propoziții poate fi redată prin următoarele formule:

(a) propoziții universal-afirmative: SaP (A)

(b) propoziții universal-negative: SeP (E)

(c) propoziții particulare afirmative: SiP (I)

(d) propoziții particular-negative: (SoP) (O)

Tradiția spune că aceste simboluri au fost atribuite celor patru propoziții categorice după primele două vocale din cuvintele latine *affirmo* și *nego*.

3. Distribuirea termenilor în propoziții categorice

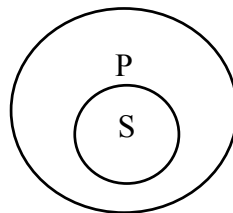
Cantitatea și calitatea sunt două caracteristici ale propozițiilor care influențează în mod direct *distribuirea termenilor*, o caracteristică importantă a termenilor *subiect și predicat*.

Un termen este *distribuit* într-o propoziție, atunci *când în acea propoziție se ia în considerare întreaga extensiune a termenului respectiv*. Aceasta înseamnă că în propoziție se transmite o informație, se precizează ceva despre fiecare element din clasa de obiecte ce reprezintă extensiunea termenului.

Dacă într-o propoziție termenul se referă doar la o parte din elementele din sfera sa, atunci el este nedistribuit.

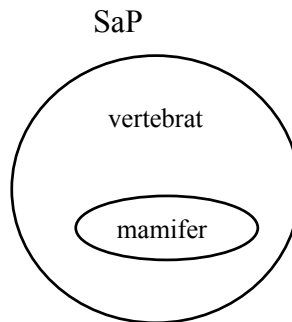
Să examinăm cele patru tipuri de propoziții categorice și să vedem în cazul fiecăreia dacă subiectul și predicatul sunt termeni distribuiți sau nu. Vom nota cu S și P clasele de obiecte denotate de subiect, respectiv de predicat, și vom prezenta raporturile stabilite între S și P în cazul fiecărei propoziții prin diagrame Euler (așa cum am făcut și atunci când am studiat raporturile dintre termenii generali).

*În cazul **universalei afirmative** (SaP) se afirmă că “Toți S sunt P”, ceea ce înseamnă că orice element din S este, de asemenea, element al lui P.*

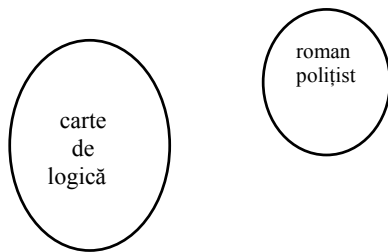
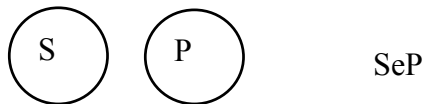
Se precizează deci ceva despre toate elementele din S și de aceea spunem că *subiectul este distribuit*. Nu același lucru se întâmplă cu predicatul. Știm că unele

elemente din P sunt și elemente din S, dar propoziția nu precizează dacă nu cumva mai sunt alte elemente din P care să nu fie și în S. Predicatul este deci nedistribuit.

De exemplu, în propoziția *Toate mamiferele sunt vertebrate* se precizează că fiecare mamifer este vertebrat, dar nu rezultă că toate vertebratele sunt mamifere.

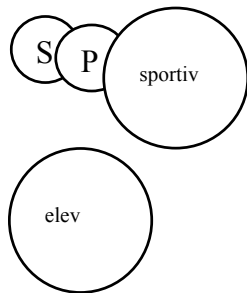
Propoziția universal-negativă (SeP) spune că “Nici un S nu este P”, ceea ce înseamnă că nici un element din S nu este element al lui P, deci *subiectul este distribuit*.

Implicit, propoziția spune și că nici un element al lui P nu este element al lui S. Deci, în propoziția SeP, și *predicatul este distribuit*

De exemplu, în propoziția *Nici o carte de logică nu este un roman polițist*, termenii sunt în raport de excluziune totală, adică întreaga sferă a lui S este exclusă din întreaga sferă a lui P.

În cazul *particularei-afirmative (SiP)* spunem că “Unii S sunt P”, ceea ce înseamnă că *cel puțin un element al lui S este și element al lui P, deci și cel puțin un element al lui P este element al lui S*.

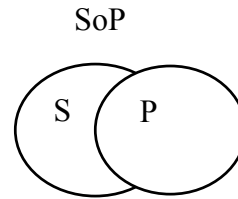

Propoziția nu precizează nimic în legătură cu întreaga sferă a lui S sau P, deci și subiectul, și predicatul sunt termeni *nedistribuiți*.

De exemplu, propoziția *Unii elevi sunt sportivi* spune ceva despre o parte dintre elevi, precum și despre o parte dintre sportivi.

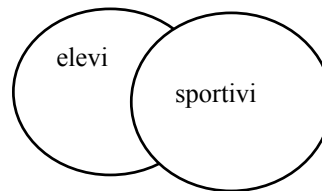
În cazul *particularei-negative (SoP)* se spune că “Unii S nu sunt P”, adică *există cel puțin un element al lui S care nu aparține și lui P*.

Propoziția nu precizează nimic despre toate elementele lui S, deci *subiectul este nedistribuit*. În cazul predicatului însă, propoziția precizează că toate elementele din P au proprietatea de a nu fi identice, de a nu coincide cu unul sau mai multe elemente din S. *Predicatul este deci distribuit*.

De exemplu, în propoziția *Unii elevi nu sunt sportivi* se spune că cel puțin un elev nu intră în clasa sportivilor.

Putem sintetiza cele afirmate până acum în următorul tabel, în care “+” înseamnă distribuit, iar “-” înseamnă nedistribuit:

	a	e	i	o
subiectul	+	+	-	-
predicatul	-	+	-	+

Analizând tabelul, observăm că subiectul este distribuit în universale, iar predicatul în negative.

Această caracteristică a termenilor, de a fi distribuiți sau nu, joacă un rol foarte important în inferențele deductive cu propoziții categorice. Pentru ca o astfel de inferență să fie validă, trebuie să respecte *legea distribuirii termenilor*.

Un termen nu poate să apară ca distribuit în concluzie, dacă nu a fost distribuit și în premisa din care provine.